

**Kiven ja ihmisen yhteismuotoutuminen Anni
Kytömäen romaanissa *Kivitasku***

Iiris Rautio
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
18.2.2026

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus

Tekijä: Iris Rautio

Otsikko: Kiven ja ihmisen yhteismuotoutuminen Anni Kytömäen romaanissa *Kivitasku*

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Kaisa Kurikka

Sivumäärä: 22 sivua

Päivämäärä: 18.2.2026

Tarkastelen tutkielmassani Anni Kytömäen romaania *Kivitasku* (2017) ja siinä keskeisesti toimivaa kiviainesta. Teos seuraa yhden suvun polvia eri aikatasoissa 1850-luvulta nykypäivään, ja sen teemat kiemurtelevat muun muassa rakkauden, kuoleman, luonnon ja muutoksen ympärillä. Teemoja rakentava päämotiivi on kiviaines, johon tutkielmassani keskityn.

Tutkin, millaisin keinoin kiviainesta kuvataan ja mikä luo sille toimijuutta. Tutkielmani teoreettinen kehys keskittyy materiaaliseen ekokritiikkiin, ja hyödynnän etenkin Serenella Iovinin ja Serpil Oppermannin teosta *Material Ecocriticism* (2014). Materiaalisen ekokritiikin ajatukset kumpuavat ekokritiikistä, uusmaterialismista sekä posthumanismista, jota eritoten hyödynnän pohtiessani kiven ja ihmisen välistä hierarkiaa.

Tutkielmani mukaan Kytömäen kerronnan keinot tekevät kiviaineksesta aktiivisen toimijan. Toimijuus välittyy esimerkiksi personifikaation ja antropomorfismin kautta. Pohdin, mitä tällainen kuvaus tekee kiviainekselle suhteessa ihmiseen. Näen, ettei kyse ole ihmismielen peilaamisesta ei-inhimillisen kautta, vaan pikemmin ihmisen ylittävästä kerronnasta, jossa ei-inhimilliset toimijat ovat vertaisia ihmisille.

Tasavertaisuus kytkeytyy ei-inhimillisen ja ihmisen väliseen hierarkiaan, jota tutkielmassani myös pohdin. Tarkastelen kohtia, joissa osassa korostetaan kiven ja osassa ihmisen valtaa. Hierarkia esitetään teoksessa siis vastavuoroisena: toisinaan ihminen hallitsee kiveä, toisinaan kivi ihmistä. Kyse on alun perin Karen Baradin esittämästä yhteismuotoutumisesta, jossa ei-inhimillinen ja ihminen ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa alistamisen sijaan. Teoksen kerronta rikkoo siten tyypillistä luonto-kulttuuri-erottelua, jossa ihminen on kaiken napa.

Avainsanat: Anni Kytömäki, materiaallinen ekokritiikki, ei-inhimillinen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	4
1.2	Teoreettinen kehys	5
2	Tarinallistettu kivi	7
2.1	Kivi ja ihminen tarinoina	7
2.2	Elollistettu eloton	10
3	Toimiva kivi	13
3.1	Ei-inhimillisen materiaalin toimijuus	13
3.2	Kiven ja ihmisen hierarkia	16
4	Lopuksi	19
	Lähteet	21

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Anni Kytömäen *Kivitasku* (2017, myöhemmin K) on romaani ihmisistä erilaisten elämänhetkien murroksessa. Teos käsittelee laajasti erilaisia teemoja rakkaudesta, luonnosta ja vankina olemisesta. Teemoja rakentavana päämotiivina toimii kivi, joka vaikuttaa päähenkilöihin läpi tarinoiden. Pohdin tutkielmassani, millaisin keinoin Kytömäki kuvaa ei-inhimillistä kiviainesta. Lähestyn aihetta etenkin materiaalisen ekokritiikin näkökulmasta, ja sen pohjana toimivien posthumanistisen ja uusmateriaalisten ajatusten kautta.

Kytömäen teoksessa pienet ihmisyksilöt yhdistyvät osaksi ei-inhimillistä. Yhdistyminen kuvaa eri vuosisatojen ajanjaksoja erilaisten päähenkilöiden silmin. Teos rakentuu kolmen eri aikatason kautta. Ensimmäisessä seurataan savolaista Helenaa, jolle päädytään tekemään lobotomia 1950-luvulla. Toisessa aikatasossa Veka haluaa paeta vuoden 2012 kaupunkielämästä ja yhteiskunnasta. Hän hamuaa suvun vanhalle mökille, jossa ei kulje vesi ja kauppa on kauempana kuin kivenheitto. Kolmas aikataso alkaa 1850-luvun Pietarista, jossa nuori kirjailija Sergei Gelovani-Volkonski vangitaan aatteellisten kirjoitustensa takia. Hän päätyy vangiksi suomalaiselle louhimolle, jossa onnettomuus katkaisee miehen jalan ja muuttaa tämän nimen Albertiksi¹. Toipilas jätetään paikallisen Maarian ja tämän tyttären, Katinkan hoiviin. Aikatasot luovat monipuolisen kuvan elämästä suomalaisessa metsässä sekä kaupungissa.

Kivitasku on yksi Anni Kytömäen neljästä romaanista, jotka kaikki kulkevat inhimillisen ja ei-inhimillisen välimaastossa. Esimerkiksi Sanna Karkulehto (2025) kirjoittaa, miten romaanit *Kultarinta* (2014) ja *Margarita* (2020) puhuvat ei-inhimillisen keinoin. *Kultarintaa* ja *Margaritaa* onkin tutkittu hieman enemmän Kytömäen tuotannosta. *Kivitaskusta* ei nimittäin nouse yhtä selkeästi ihmislajista erottuvaa toimijaa, kuten *Kultarinnan* karhu ja *Margaritan* jokihelmisimpukka.

Siksi minua kiinnostaakin, voiko *Kivitaskua* lukea samankaltaisen linssin läpi. Voiko teoksen kallio olla yksi tarinan toimijoista? Miten kivi vaikuttaa muihin henkilöhahmoihin? Teoksen henkilöhahmoja on tutkinut Meeri Riihelä pro gradu -tutkielmassaan ”’Helenan viimeinen kesä on kaunis. Siinä on jotain samaa kuin hänessä itsessään.’ Peilikuvat ja kaksoisolennot

---

¹ Käytän jatkossa kyseisestä henkilöahmosta selvyuden vuoksi nimeä Albert, sillä se nimi toistuu lainaamissani sitaateissa.

Anni Kytömäen romaanissa *Kivitasku*” (Helsingin yliopisto 2019). Tutkimuksessaan Riihelä kirjoittaa etenkin Helenan, Vekan ja Sergein henkilöhahmojen kaksoisolennoista sekä niiden peilikuvista. Tutkielmani eroaa siis aiemmasta, sillä keskityn nimenomaan siihen, millaisin keinoin ei-inhimillisen kuvaus romaanissa tapahtuu. Voiko ei-inhimillistä kuvata inhimillisistä lähtökohdista? Toteuttaako vai purkaako se tällöin hierarkiaa, jossa ihminen on kaiken muun yläpuolella?

1.2 Teoreettinen kehys

Kivitaskun kivien ja kallioiden tutkimisessa tukeudun materiaaliseen ekokritiikkiin, uusmaterialismiin sekä posthumanismiin, jotka keskenään risteävät tutkimussuuntauksina sekä osallistuvat kirjallisuudessa esiintyvän ei-inhimillisen² tutkimiseen. Materiaalinen ekokritiikki on esitelty perin pohjin Serenella Iovino ja Serpil Oppermannin teoksessa *Material Ecocriticism* (2014), joka osallistuu 2000-luvun materiaaliseen käänteeseen. Iovino ja Oppermann (2014, 19) kirjoittavat, kuinka teoksen pääargumentti on se, että maailman materiaalisuus on osa toimijuuksien verkostoa, ja näitä toimijuuksia voi lukea ja tulkita tarinoina. Kaikki materia on siten kerrottua materiaa täynnä merkityksiä, ominaisuuksia ja prosesseja, jossa ei-inhimilliset ja ihmiset ovat yhdessä osa verkostoa.

Iovino ja Oppermannin teoksen johdantoluvussa eritellään, kuinka materiaalinen ekokritiikki keskittyy uusmaterialismin tavoin materiaan. Teoriat uusmaterialismista liittyvät siis kiinteästi materiaaliseen ekokritiikkiin. Uusmaterialismi muistuttaa, että kirjallisuuden materiaalisuus ja merkitykset eivät ole erotettavissa. Materiaalinen käänne puoltaa, että maailman aineellisuus on vastalause kielelliselle ja diskursiiviselle käänteelle. Uusmaterialismi siten korostaa asioiden ja ilmiöiden yhtenäistä kehkeytymistä. (Tervonen, Piippo, Karkulehto 2025, 378–379.)

Pohdin *Kivitaskun* ei-inhimillistä materiaa hieman eri kulmista tutkielmassani. Toisessa luvussa tutkin kiven kuvausta tarkemmin. Kivistä tulee teoksessa kerrottua materiaa, joka *yhteismuotoutuu* ihmisen kanssa. Yhteismuotoutumisen käsite on lähtöisin Karen Baradin (2007) toimijuusrealismin teoriasta: se on erilaisten osallistujien jatkuva prosessi, jossa

---

² Kutsun teoksen kallio- ja kiviainesta termillä *ei-inhimillinen*, jonka ajattelen käännöksenä englanninkieliselle termille *nonhuman*, jota useat aihetta tutkineet käyttävät (ks. esim. Barad 2007, Iovino & Oppermann 2014). Kuten Ella Vihelmaa (2021) kirjoittaa, *ei*-etuliite pyrkii poissulkemisen ja toiseuttamisen sijaan avaamaan mahdollisuuksia inhimillisen ylittämiseen. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *inhimillinen* on adjektiivi, joka kuvaa ihmiskuntaan kuuluvaa ja ihmiselle ominaista. Täten kiviaines mukautuu elottomana pikemmin *ei-inhimilliseen*. Erittelen silti tutkielmassani, millä tavoin kiveä teoksen kerronnassa inhimillistetään.

osallistujat toimivat yhdessä toisiinsa vaikuttaen ja samalla itse muokkautuen. Käsite kytketty siten myös toimijuuteen, jota käsittelen luvussa kolme.

Lisäksi pohdin toisessa luvussa, millainen vaikutus personifikaatiolla ja antropomorfismilla on siihen, millaisena kivi näyttäytyy. Personifikaatiolla tarkoitan elottoman esittämistä elollisena esimerkiksi kuvaamalla tälle katsovat silmät. Antropomorfismi taas liittyy ei-inhimilliseen ihmistä kuvaavia piirteitä tai ominaisuuksia (ks. esim. Lammi 2023). Tällaista on esimerkiksi vaatteiden kuvaaminen ei-inhimilliselle oliolle. Personifikaatio ja antropomorfismi rakentavat kerronnassa kivelle toimijuutta sekä paljastavat ei-inhimillisen ja inhimillisen rajojen häilyvyyttä.

Kolmas luku pureutuu tuohon personifikaation ja yhteismuotoutumisen tuottamaan toimijuuteen. *Kivitaskussa* ihmishenkilöhahmot ja kallio muodostavat yhdessä toimijuuksien verkoston, joka pohjautuu materiaalsen ekokritiikin ajatukseen siitä, että toimijuus ei yksilöidy yksittäisiin henkilöihin, vaan se on jatkuva vuorovaikuttava prosessi. Materiaalin toimijuus on myös kytköksissä sen ja ihmisen väliseen valta-asetelmaan. Tutkin, miten kiven ja ihmisen hierarkia esittyy vastavuoroisena ja siten hierarkiaa purkavana. Keskeisenä käsitteenä luvussa toimii uusmaterialisti Jane Bennettin (2004, 26–29) *oliovalta*, jossa materiaali sekä vastustaa ihmisen valtaa mutta myös luo omaa itsenäistä voimaansa.

Kiven ja ihmisen valta-asetelmia pohtiessani kytken tutkielmani posthumanistiseen perinteeseen, joka pyrkii haastamaan ihmiskeskeisyyttä ja hierarkiaa, jossa ihminen on erillisenä muiden lajien yläpuolella. ”Ihmistä ei siis pidetä älyllisiltä, fyysisiltä, psyykkisiltä tai sosiaalisilta ominaisuuksiltaan ylivertaisena ei-inhimillisiin organismeihin tai koneisiin verrattuna. Ihminen ei ole enää kaiken mitta”, kirjoittavat Karoliina Lummaa ja Lea Rojola (2014, 14). Pohdin, miten Kytömäen kerronta osallistuu rikkomaan tällaista totuttua hierarkiaa ja kytken sen edustamaan kerrottua materiaalia, joka luo erilaisia mahdollisuuksia lukijalle katsoa maailmaa.

2 Tarinallistettu kivi

Kivitaskun eri aikatasoja yhdistävä tekijä on kiviaines, joka kytkee ihmishenkilöhahmot toisiinsa sekä liittyy heidän elämiinsä ja kuolemiinsa. Tässä käsittelyluvussa tarkastelen, miten kiviaines muuntuu kerrotuksi materiaaksi Kytömäen teoksessa. Lisäksi tutkin, miten kerronta inhimillistää ja elollistaa kiviainesta, ja minkälaisia vaikutuksia sillä on tekstiin.

2.1 Kivi ja ihminen tarinoina

Keskeinen ajatus materiaalisessa ekokritiikissä on sen suhtautuminen materiaan tekstissä sekä tekstinä. Serenella Iovino ja Serpil Oppermann (2014, 20) kirjoittavat teoksen *Material Ecocriticism* johdannossa, kuinka suuntaus yhdistää uusmaterialismin ekokritiikkiin, joka pyrkii paljastamaan tekstin ja maailman välisiä suhteita. Tutkijoiden näkemyksen mukaan mahdollisuus lukea materiaa tulee esiin juuri tekstissä. Teksti on materian välitila, jossa luonnon ja kulttuurin tarinat yhdistyvät eli *yhteismuotoutuvat*. (Iovino ja Oppermann 2014, 23.) Yhteismuotoutumisen käsite korvaa Baradin (2007, 33) mukaan irrallisista olioista koostuvan vuorovaikutuksen. Yhteismuotoutumisessa oliot ovat yhtä verkostoa, joka tuottaa toimijuutta prosessin kautta.

Materiaalinen ekokritiikki yhdistää materian kerrontaan ja tarinoihin. Maailma hahmottuu Iovinin ja Oppermannin mukaan sekoittuvista voimista, jotka tuottavat uusia muotoja, kehoja ja luontoja. Näiden kautta maailmamme tarinoineen muuttuu eläväksi. Kaikki materia on siten ”kerrottua materiaa”, jossa on merkityksiä ja prosesseja. (Iovino & Oppermann 2014, 19.)

Materiaalisen ekokritiikin keskeinen ajatus kerrotusta materiasta konkretisoituu Kytömäen romaanissa, jossa tarinat limittyvät osaksi materiaalista maailmaa. Teoksen päämotiivi eli kiviaines saa kerronnassa erilaisia tarinoita ja merkityksiä, johon sekä ihmiset että materia yhdistyvät eli yhteismuotoutuvat. Kivien tarinallistaminen ilmenee esimerkiksi silloin, kun Albert ja Katinka osallistuvat Lobanovin palatsin rakentamiseen. Katinkan työ on kerätä yli seitsemäntuhatta kiveä ja osata kertoa jokaisesta jotakin. Hän ei kerää kiviä vain kotitalon vierestä, vaan joutuu vaeltamaan pitkiäkin matkoja sopivien mukuloiden löytämiseksi.

Työssään Katinka rakentaa jokaiselle kivelle tarinan ja merkityksen:

Poimin vesirajasta kiven. Se loistaa purppuraa ja keskisyötä mutta haalistuisi kuivuttuaan. Kivi on erikoisen muotoinen, litteä ja neliskulmainen. Tunnustelen sitä, kuulostelen, katson jokea ja mietin. Kauanko kivi on ollut täällä. Voinko ottaa sen. Kivi on viileä. Se on irronnut vuoresta aikoja sitten. Joki on virrannut sen yli. Ehkä joku on ehtinyt heittää sillä leipää vastarannalta tännepäin. (K 426.)

Kivien tarinallistava kerronta on keskeistä materiaalisesta ekokritiikin valossa, sillä tarinoilla Katinka rikkoo ajatusta passiivisesta, materiaalisesta maailmasta, jota ei-inhimillisen ja elottoman usein ajatellaan ilmentävän (ks. Iovino & Oppermann 2014, 20). Tarinoiden ja merkitysten avulla Katinkan keräämät kivet heräävät kerronnassa eloon:

Kivet odottavat vaiti vuoroaan, ja kun kohotan ne miesten katsottaviksi, niiden pinta pehmenee ihoksi ja kuvioista muodostuvat kasvot, joiden kautta kulkevat puhe ja henki. Minä tunnen ne, ne tuntevat minut, me olemme kohtalontovereita. Käteni ovat lämpimät, veri juoksee suonissa ja kivet sykkivät sen tahtiin. (K 450.)

Katinkan näkemyksen mukaan kivet muuttavat muotoaan ja mukautuvat häneen itseensä. Inhimillisen ja ei-inhimillisen raja häilyy, kun ”kivet kertovat itse itsensä” ja ”niiden pinta pehmenee ihoksi ja kuvioista muodostuvat kasvot, joiden kautta kulkevat puhe ja henki”.

Iovino ja Oppermann (2014, 24) kirjoittavat tarinoiden syntyvän ihmisen mielikuvituksesta ja materiaalin kerronnallisesta toimijuudesta (*the narrative agency*). Katinkan mielikuvitus ja kivien toimijuus yhteismuotoutuvat ja luovat tarinoita, jotka luovat kiville merkityksen ja arvon Lobanovin silmissä. Materiaalisessa ekokritiikissä ajatellaan, että inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijat kytkeytyvät verkostoihin, jotka tuottavat merkittäviä voimia (Iovino & Oppermann 2014, 19). Kytömyksen kerronnassa tämä voima on esimerkiksi kivien kerrottu materia, joka pelastaa henkilöihahmot vapaaksi, sillä kivien saaman arvon ansiosta Katinka ja Albert pääsevät lähtemään Lobanovin vallan ikeestä.

Samanlaista ihmisen ja kiven yhteismuotoutumista tulee esiin teoksen troopissa, jossa tyttö haudataan kiveen. Aluksi se tulee esiin oppaan tarinassa, jossa prinsessa haudataan Olavinlinnan muuriin, ja myöhemmin Kerttu kertoo tarinan hieman eri tavoin. Lopulta teoksessa paljastuu tarinan alkuperä, kun Katinka todella haudataan Soutajanvuoreen. Tytön ja kiven limittyminen liittyy muun muassa Maarian uskomaan ajatukseen siitä, että ihmisen on lopulta parempi olla kiven sisällä kuin maailmassa. Toisaalta tytön laittaminen kiven sisään tarkoittaa teoksessa myös vangitsemista (ks. K 297 ja 533). Tarinassa ei siis ole yksioikoista näkemystä tästä kiven ja ihmisen limittymisestä.

Sen lisäksi, että kivimotiivi toistuu henkilöihahmojen tarinoissa, tarinallistuu se myös osana romaanin rakennetta ja kerrontaa. *Kivitaskun* kiviaines liittyy nimittäin kiinteästi muun muassa kuoleman teemaan. Tästä esimerkkinä toimii romaanissa toistuva tapahtumapaikka: hautausmaa, jossa kuolleista ihmisistä muistuttavat hautakivet. Hautausmaa on etenkin Vekalle paikka, jossa hän usein vierailee. Kivissä kuolleiden tarinat jäävät elämään, sillä

esimerkiksi Maariaa muistetaan valtavalla paasilla, johon kaiverretaan hänen laulamansa herätysloitsu. Myöhemmin Veka vierailee kyseisellä hautausmaalla ja miettii sukuaan hautakivien kautta. Kun ihminen on kuopattu maahan ja hajonnut, jää hänestä tarina kiveen, joka kestää sukupolvien yli.

Hautausmaa edustaa aluetta, jossa ihminen ja ei-inhimillinen yhteismuotoutuvat. Hautausmaalla näkyy usein ihmisen kädenjälki: nurmikko on leikattu, hautapaikat symmetrisesti aseteltuja ja koristettu kukilla ja kynttilöillä. Hautakiviin on kaiverrettu kuolleiden nimet. Samanlaista kohtelua ei kuitenkaan saa tarinassa vanha louhikko, jota Maaria epäilee haudaksi. Lagerqvist innostuu tekemään kaivauksia louhikkoon: ”Hän tuo näytteille pieniä kiviä, jotka minusta näyttävät pelkiltä kiviltä, ja nimittää niitä iskosiksi ja kaapimiksi” (K 224). Löydösten avulla louhikosta tulee Lagerqvistin silmissä tärkeämpi. Kytkös ihmiseen tekee ”pelkistä kivistä” arvokkaita henkilöhahmojen silmissä. Kivi saa menneisyyden ja tarinan, jolloin se liittyy osaksi toimijoiden verkostoa (ks. Iovino ja Oppermann 2014, 23).

Louhikon yhtäkkinen arvottaminen osoittaa, kuinka inhimillisen kokemuksen kytkös tekee ei-inhimillisestä kiviaineksesta ylipäänsä arvokkaamman ihmishenkilöhahmojen silmissä. Lisäksi kun Albert nousee Soutajanvuorelle, muokkaa kiipeämisen kokemus tapaa, jolla henkilöahmo kalliota kuvailee: ”Vuoreksi en olisi heidän rantakalliotaan kutsunut, jos olisin katsellut sitä etäältä. Kiivetessäni nyppylä kasvaa kuitenkin yhtä korkeaksi kuin Itävallan, Ranskan ja Italian terävät lumihuiput – –.” (K 188.) Nyppylä kasvaa vuoreksi, kun hahmo kiipeää sen laelle. Rantakalliosta muodostuu tarinan kautta tietty vuori, joka saa nimenkin.

Iovinon (2014, 134) mukaan materiaalilla on kytkös myös kognitioon. Kivimotiivi toimii Kytömäen romaanissa keinona rakentaa henkilöahmoja ja kuvata heidän ajatuksiaan. Etenkin Veka muistelee ja kuvittelee menneisyyttä kivien kautta. Ensimmäinen Vekan muisto, joka teoksessa tulee Louhurannasta ilmi, on kivi: ”Muisto tömähtää polvissa. – – Louhurannan edustalla on veden saartama kivi, jonka päälle pääsee juuri ja juuri loikkaamaan rantatörmältä. Ryhmyniska, kivessä säilyi hellepäivän lämpö.” (K 61.) Kiven kautta Vekalle avautuu enemmän muistoja lapsuuden kesistä mökkipaikalla. Kivi toimii välineenä muistaa sekä paikka että lapsuus. Materia ja muistot siis yhteismuotoutuvat henkilöahmon kognitiossa (ks. Iovino 2014, 133).

Oman ja sukunsa menneisyyden muistelun lisäksi Veka miettii kivien kautta aikoja, joissa hän ei itse ole elänyt:

Seison keskellä metsää kivillä, joiden päältä joku on ehkä astunut veneeseen, veteen tai jäälle. Hänen elämästään ja maisemastaan ei ole jäljellä enää mitään, mutta kevätahavassa minun on yhtä helppo olla hän kuin minä, tähtyä ulapalle ja arvuutella, milloin pyyntiretkiläiset palaavat. (K 129.)

Kivi toimii yhteisenä tekijänä Vekalle ja mahdolliselle historialle. Kivi sitoo vuosisadat ja -tuhannet yhteen kantaen tarinoita eri ajoilta ja välittäen niitä eteenpäin prosessissa, jota Iovino (2014, 133) kutsuu jatkuvaksi. Hän käyttää termiä materian huokoisuus (*porosity*), joka ei ole vain muutosta maantieteellisesti tai inhimillisesti. Se on pikemmin historiallista muutosta, jota yhteismuotoutuvat kehot tuottavat. Louhurannan rantakivi ja eri sukupolvet muovaavat kiven olemusta. Siitä tulee henkilöhahmojen kokemusten avulla kiintopiste, johon tarinat nojaavat.

2.2 Elollistettu eloton

Sen lisäksi, että kivelle annetaan kerronnassa merkityksiä ja tarinoita, saa se myös elottomuuden ylittäviä piirteitä. Kerronnassa vilisee sekä antropomorfismia että personifikaatiota eli elottoman esittämistä elollisena. Erotan käsitteet toisistaan, sillä kivelle kuvattu toiminta ei ole ainoastaan ihmiselle vaan myös elolliselle ei-inhimilliselle ominaista.

Elollistamisen keinot tulevat esiin kallion sisäisen maailman sekä esimerkiksi pallograniitin kuvauksessa. 1850-luvun aikatasossa vangit ja maaorjat käsketään louhimaan kalliota, josta ”tuijottavat sadat mustat silmät” (K 101). Kivi tuijottaa myös nykyajan Vekaa ja Emiliaa, jotka löytävät vanhan louhimon: ”Kallion päällä nököttää kulahtanut opastaulu. – – Askelemme hidastuvat. Pysähdymme. Kallio avaa silmänsä ja katsoo meitä.” (K 283.) Elollistaminen luo kiviainekselle toimijuutta. Kiveä ei vain katsota, vaan se katsoo myös takaisin. (Ks. luku 3.)

Antropomorfismi tulee esiin etenkin kallioaineksen ulkomuodon kuvauksessa. Marianna Lammin (2023) mukaan antropomorfismi on ”ihmispiirteiden ja -ominaisuuksien liittäminen ei-ihmisolentoihin”. Se ilmenee esimerkiksi vertauksen kautta: ”Kallio kyyristelee pyöreänä keränä kuin alastomuuttaan peitellen” (K 101). Soutajanvuoren sammat ja jäkälät toimivat kallion ”vaatteena” ja erikokoiset kivet muodostavat vuorelle ”kauluksen” (K 188 ja 196). Toisten luontokappaleiden kuvataan siis muodostavan kalliolle ihmiselle olennaisia asioita, kuten vaatteita. Kuvaus tuo siten kiven lähemmäksi ihmistä.

Elollistamisesta ja inhimillistämisestä huolimatta kallion elottomuutta toisinaan korostetaan. Elottomuuden kuvaus on usein yhteydessä myös elollisuuden kuvaukseen, mikä luo tekstiin vastakkainasettelua. Elottomuuden kuvaus tulee ilmi esimerkiksi, kun Albertin näkökulma

kuvaa työmaata, jossa kiveä on louhittu: ”Nyt sille on ruudilla muovattu rujo poski, joka ensimmäistä kertaa luonnonhistoriassa tuntisi paahteen, sateen ja tuulen. Paitsi ettei kivi tunne mitään. Se vain on, ja ihminen tuntee sen puolesta.” (K 246.) Kiven tunnottomuuden mainitseminen korostaa sen elottomuutta sekä ihmisen ja materiaalin välistä hierarkiaa, jota käsittelen luvussa kolme. Samalla ilmi tulee myös kiven ja ihmisen välinen yhteys, jossa tunteet sekoittuvat, sekä ei-inhimillisen ja inhimillisen rajat häilyvät ja yhteismuotoutuvat.

Kiven elottomuuden kuvaus korostaa välinpitämätöntä suhtautumista materiaalista maailmaa kohtaan. Iovinin ja Oppermannin (2014, 20) mukaan elottomasta sekä ei-inhimillisten lajeista koostuva materiaallinen maailma on nähty yleensä passiivisena, liikkumattomana sekä kykenemättömänä merkitykselliseen ilmaisuun. Tällainen näkökulma rikkoutuu teoksen kerronnassa, kun tilannetta kuvataan toiselta kantilta:

Vasta tulleista työmiehistä ei koskaan tiennyt, miten kävisi – yhtä lailla karskit ja heikkohermoiset alkoivat ajan mittaan pelätä silmäkiveä kuin kummitusta. – –
Vaikka niillä ei ole silmiä, tuntuu kuin työskentelisin lähellä isoa eläintä, joka näennäisen rauhallisesti lepää akaasian varjossa. Kallio on niin kova ja suuri, että sen mykkä alistuminen porille, kiiloille ja ruudille tuntuu epäuskottavalta. Mitä se odottaa? (K 246.)

Kivi vertautuu kummitukseen, eläimeen sekä elolliseen, jolla on kyky ilmaista vastustuksensa. Kivi esiintyy toimijana, jota sekä ”karskin” että ”heikkohermoisen” kivenlouhijan tulisi pelätä.

Elollistaminen sekä antropomorfismi tuovat tekstiin siis lisäksi myös toisen, ei-inhimillisen näkökulman. Se tekee ei-inhimillisen näkyväksi sekä haastaa posthumanismin tavoin ihmisen ja ei-ihmisen erontekoa. Personifikaatio korostaa Bryan L. Mooren (2008, 10) mukaan nimenomaan luontoa itsessään kirjoittajan sisäisen elämän sijasta. Elollistava kerronta mukailee materiaalisesta ekokritiikin ajatusta siitä, miten tarinat voivat avata uusia näkemyksiä, joilla on vähemmän haitallisia vaikutuksia maailman luontoihin. Materiaalisesta ekokritiikin voi ymmärtää lähestymistapana, joka sisältää kriittistä itsetutkiskelua osastamme ihmisinä materiaalisessa maailmassa. (Iovino & Oppermann 2014, 24.)

Vaikka antropomorfismia on kritisoitu ihmiskeskeisyydestä (ks. esim. Guthrie 1993, 124, 126), voi sitä lukea myös tapana rikkoa ihmisen ja ei-inhimillisen välisiä rajoja. Ihmisenä antropomorfismia on mahdotonta välttää, sillä ”näemme asiat aina inhimillisestä perspektiivistä” (Lummaa 2008, 61). Lea Rojolan (2014, 146) mukaan ei-inhimillisen kohtelu voi mahdollisesti parantua sen jälkeen, kun sille annetaan ihmismäisiä piirteitä.

Antropomorfismi antaa siis mahdollisuuden miettiä, millaista on olla jokin toinen (ks. Lammi 2023 ja Rojola 2014, 146). Jane Bennett taas kirjoittaa antropomorfismin olevan keino häivyttää kategorisia rajoja:

Antropomorfismin häivä voi siis käynnistää herkkyyden, jonka löytämä maailma ei olekaan täynnä ontologisesti erillisten kategorioiden olentoja (subjekteja ja objekteja) vaan eri tavoin muodostuneita materiaalisuuksia, jotka muodostavat liittoumia (Bennett 2004, 143).

Inhimillistämisen voikin siten tulkita paljastavan myös ei-inhimillisen ja inhimillisen rajan häilyvyyttä. Katinka on yhtä lailla alisteinen Lobanovin vallan alla kuin kivet, joita hän on kerännyt. Hän kokee enemmän yhteenkuuluvuutta elottomaan materiaan kuin ihmisiin ympärillään. Samoin voi ajatella myös Albertin kokevan tämän ollessa vankina: louhimolla hän miettii, miltä kivistä tuntuu ja millaista on olla toisen hyväksikäytettynä (K 246). Tällöin ”hahmot pitävät itseään osana monilajista luontoa ja luonnon kanssa yhdessä elävinä – edustajina”, kuten Sanna Karkulehto (2025, 366) kirjoittaa viitaten Kytömäen kerrontaan. Hän jatkaa:

Inhimillisen ja muunlajisen mielen ja havaintojen sekoittaminen näyttäytyy teoksissa vilpittömänä pyrkimyksenä ja haluna tavoittaa jotain, mitä voisi kutsua lajienväliseksi tai monilajiseksi kerronnaksi sekä ihmiskeskeisyyden hegemonian rikkomiseksi romaanikerronnassa (Karkulehto 2025, 366).

Kytömäen kerronnan antropomorfismi ei siis pyri projisoimaan ihmishenkilöhahmojen tunteita muussa materiassa, vaan se pohtii, ”mitä irrottautuminen ihmisen valta-positiosta voisi mahdollisesti tarkoittaa” (Karkulehto 2025, 367). Tekstin kautta ei-inhimillisen ja inhimillisen rajan häilyvyys välittyy myös teoksen ulkopuolelle eli lukijalle. Inhimillistävän keinoin kerrotun *Kivitaskun* lukeminen kiinnittää huomion passiiviseen – siihen, joka ”vain” on.

3 Toimiva kivi

Tässä luvussa pohdin, onko *Kivitaskun* kiviaines vain olemassa vai saako se myös toisenlaista toimijuutta. Lisäksi pohdin kiven ja ihmisen välisiä valta-asetelmia. Onko ihminen ikuinen hallitsija, uhkaako kivi ihmisten asemaa vai purkautuuko hierarkia?

3.1 Ei-inhimillisen materiaalin toimijuus

Materiaalista ekokritiikkiä omassa väitöskirjassaan soveltanut Juha Raipola (2015, 28) kirjoittaa, että materiaalisuutta edustavat tutkijat eivät ajattele toimijuuden kuuluvan vain ihmisen ominaisuudeksi. Materiaalinen ekokritiikki ehdottaakin, ettei toimijuus ole tavanomaisesti sidoksissa ihmismieleen ja intention, vaan se on osa materiaa. Materiaalinen maailma ei siis koostu passiivisista aineista, vaan se on täynnä erilaisia toimijuuksia (Iovino & Oppermann 2012, 77). Teorian pohjana on Baradin (2007, 137) ajatus siitä, että materia ei ole jonkin tulos vaan se on pikemmin dynaaminen prosessi, tekemistä ja toimintaa. Ihmismieli on vain yksi esimerkki tällaisesta yhteistoiminnasta.

Täten myös *Kivitaskun* kivillä voi tulkita olevan toimijuutta, joka esitetään esimerkiksi personifikaation avulla. Kerronnassa on personifikaatiota etenkin silloin, kun pallokivelle kuvataan katsovat silmät: ”Paaden alta paljastuneesta seinämästä meitä tuijottavat sadat mustat silmät” (K 101). Kohdassa tavanomainen asetelma on pääläellään: nyt usein objektina pidetty ei-ihminen katsoo ihmistä. Toimijuus ei siis ole vain tekemistä vaan myös sitä, millainen vaikutus tekemisellä on ihmiseen.

Kiven lisäksi Kytömäen kerronta luo toimijuutta teoksen muille ei-inhimillisille toimijoille, kuten maalle ja vedelle. Useat teoksen ihmishahmot pelkäävät ja kunnioittavat näitä elementtejä. Vekan aikatasossa Kerttu kertoo lapsenlapsilleen veden voimaan liittyvästä vanhasta uskomuksesta³, johon myös Veka alkaa uskomaan:

– Jos järveä loukataan, se voi nousta ja lähteä pois, hän kuiskaa. – – Kerttu nyökkää kohti linja-auton ikkunaa. Käänny katsomaan. Likolammen jää pamahtaa halki. – – Lampi nousee kuivalle maalle, välkkyy ja kuohuu vihasta. Se vyöryy kaupungin halki ja hukuttaa kaikki jotka tielle osuvat. (K 78.)

---

³ Vanhat uskomukset ovat kiinteästi yhteydessä siihen, miten teoksen ihmishenkilöhahmot suhtautuvat ei-inhimilliseen. Uskomusten rooli ei-inhimillisen ja ihmisen välisessä hierarkiassa onkin huomioon otettava seikka, jota olisi hedelmällistä tutkia. Jätän asian mahdolliseksi jatkotutkimuksen aiheeksi tutkielmani rajoitetun sivumäärän vuoksi.

Vekan kuvitelmassa vesi kuvataan toimijana, jolla on tekemisverbien lisäksi intentio: pyrkimys hukuttaa sitä kaltoinkohdelleet. Vanhat uskomukset ovat myös Albertin aikatasossa läsnä, kun maata ei uskalleta kyntää rauta-auralla:

Honka-Anttia pelottaa, että kallis aura kolhiintuu. Vähintään yhtä paljon hän pelkää maata. Maa voi loukkaantua, kun siihen kajotaan niin ronskisti. – – Kivet vyöryvät painanteeseen, maa tutisee ja vaikenee. Mykkä se on ja tahdoton. Miksi maa sietäisi silmäkiveä anastettavan kokonaisen kallion mitalta, jos se vihastuisi auran rautakielen mitättömästä nuolaisusta? (K 193–194.)

Katkelmassa Albert pohtii uskomusta, jonka mukaan maa suuttuu sen kyntämisestä rauta-auralla. Hän miettii, miten se eroaa kiven louhimisesta. Kohdassa on personifikaatiota, kun maalle kuvitellaan tunteita, kuten loukkaantuminen ja suuttuminen. Personifioitu kerronta luo maalle selkeämpää toimijuutta, sillä inhimillistämisen kautta ei-inhimillinen näyttäytyy tasavertaisempana ihmiselle. Maan, veden ja kiviaineksen toimijuuden korostaminen sopii materiaalisen ekokritiikin ajatukseen siitä, ettei luonto ole jokin toimijoita ympäröivä materiaali vaan se koostuu itsessään materiaalisista toimijoista.

Materiaalinen ekokritiikki tarkastelee materialististen toimijoiden roolia myös kerrontana. Iovino ja Oppermann (2012, 82) kirjoittavat, että ei-inhimilliset toimijat heijastavat itseään tekstuaalisena materiaana ja siten luovat tarinoita ihmisten ”materiaalisen mielikuvituksen” välityksellä. Täten *Kivitaskun* henkilöhahmojen luomat tarinat ja uskomukset muokkaavat materiaalista maailmaa samoilla tavoin kuin fyysiset voimat. Materia toimii Raipolan (2015, 31) sanoin kerronnallisena tapahtuma-alueena. Siten materialistisesti ajatellen kalliossa esiintyvät kuviot ovat yhtä aikaa ”hiukkasia, lämpöasteita, kiteymisiä” sekä ”kuin auki rävähtäneet silmäluomet” (K 284), jollaisina ihmishenkilöhahmot ne tarinassa jatkuvasti näkevät.

Toisaalta materian toimijuuden tulkinta ei välttämättä vaadi personifikaatiota tai selkeitä toimintaverbejä. David Abramian mukaan toimijuuteen riittää vain oleminen:

We say that the rock ”is” here, that the mountains ”are” over there; we use this little verb ”to be” countless every day, and yet we forget that it is a verb, that it names an act – that simply to exist is a very active thing to be doing (Abram 2010, 49).

Hänen mukaansa ihmiset ottavat olemisen itsestäänselvyytenä. Pelkkä olla-verbi on tekemistä tarpeeksi, jotta kiven ja vuoret voi nähdä aktiivisina toimijoina. Jane Bennett (2004, 26–29) puolestaan puhuu materiaalisten toimijoiden sijaan *oliovallasta*, jolla hän pyrkii kuvaamaan ei-inhimillisten toimijoiden aktiivista voimaa, joka ei vain vastusta ihmistä vaan tuottaa myös

uutta valtaa. Käsite pohjautuu Bruno Latourin ajatukseen aktanteista⁴. Tulkitsen tällaisen oliovallan esiintyvän *Kivitaskussa* esimerkiksi silloin, kun kivi vyöryy Sergein ja Albertin päältä:

Onnettomuus on melkein äänetön. Kivi vyörähtää reestä, varvikko suhuua, reki kiittää ohitsemme, jalakset viistävät läheltä kasvojani. – – Paaden kulma lepää vasemman jalkani päällä. – – Albert makaa vieressäni. Kiven alta työntyä hänen vasen nyrkkinsä. (K 108.)

Onnettomuus saa alkunsa, kun alkuperäinen Albert ei jaksakaan enää hidastaa kivireen matkaa alamäessä. Reki kaatuu, kivi tipahtaa kyydistä ja miehet jäävät sen alle. Tilanteessa ihmishenkilöhahmoilla ei ole mitään voimaa kiveä vastaan, vaan se tappaa toisen ja satuttaa toisen jalkaa pysyvästi. Tilanteen voi tulkita johtuvan Albertin heikkoudesta pidätellä rekeä, mutta toisaalta sen voi myös tulkita johtuvan kiven omasta voimasta. Bennettin oliovallan avulla tarkastellen tulkitsen tilanteen olevan molempien summa. Toimijat yhdessä vaikuttavat siihen, että onnettomuus tapahtuu. Tulkinta sopii siten myös materiaalisesta ekokritiikin viitekehykseen, jonka mukaan ”niin inhimilliset kuin ei-inhimillisetkin toimijuudet aiheuttavat muutoksia jatkuvassa suhteessa toisiinsa” (Raipola 2015, 28).

Toisaalta kivelle voi myös tulkita intention, jonka myötä tapahtuma näyttäytyisi kostona kiven louhimisesta. Tapahtumaa voi siis tulkita kiven vastalauseena tilanteelle: se ei taivu ihmisen vallan alle. Tulkintaa tukee ihmishenkilöhahmojen hetkittäinen suhtautuminen kiveen sellaisena, jolla on totuttua suurempia voimia. Esimerkiksi Katinka miettii kiven kykyä välittää ihmiselle lämpöä, kun hän sairastuu kivienkeräysmatkallaan kaukana Pietarista ja päätyy ventovieraan takan ääreen: ”Avaan silmät. Kylmä tulisija seisoo kalliona edessäni. Minun on lämmin. Äiti uskoi kivienkin salaa elävän. Ehkä muuri on valvonut untani ja lämmittänyt minut ilman tulta.” (K 428.) Katinka uskoo hetken aikaa kivien välittävän häneen lämpöä, vaikka niitä ei ole lämmitetty tulella. Taustalla on Maarian uskomus kivien elävyydestä. Samoin Albert ajattelee toisinaan kiven olevan elävämpi ja kykenevä ajattelemaan: ”Kallio on niin kova ja suuri, että sen mykkä alistuminen porille, kiiloille ja ruudille tuntuu epäuskottavalta. Mitä se odottaa?” (K 246.) Albertin ajatuksissa kiviaineksella on intentiota eli kykyä ja halua vastustaa ihmisen valtaa. Siten oliovoimaa kantava kivi asettuu vertaiseksi ihmisen vallan kanssa.

---

⁴ Termi on Bruno Latourin mukaan keskeinen osa toimijuusverkko-teoriaa (ANT). Aktantit ovat sekä inhimillisiä että ei-inhimillisiä, ja oleellista on niiden jatkuva kyky vaikuttaa toisiinsa (Latour 2009, 237).

3.2 Kiven ja ihmisen hierarkia

Kivitaskun kerronta sekä ylläpitää että rikkoo ei-inhimillisen ja ihmisen välistä hierarkiaa. Totunnaisten vastakkainasettelujen kyseenalaistaminen on ollut keskeinen pyrkimys posthumanistisessa tutkimuksessa, ja erityisesti luonto–kulttuuri-erottelu on siitä olennainen esimerkki (Lummaa & Rojola 2014, 19). Tulkitsen, että Kytömäen kerronta rikkoo tätä erottelua ja tulee siten osaksi posthumanistista viitekehystä.

Kivitaskun kerronta vaihtelee sekä kiven että ihmisen vallan korostamisella. Toisinaan se korostaa ihmisen hallitsevaa asemaa suhteessa luontoon, mutta pian kivi on se, joka alistaa. Etenkin Albertin näkökulma tarinassa pohtii kiven ja ihmisen hierarkiaa: ”Olemme herroja ihmisen lyhyessä ajassa ja kivet ovat orjiamme, vielä kahlehditumpia kuin ihmisorjat, sillä me määräämme paikan josta ne eivät enää pysty liikahtamaan” (K 103). Pian henkilöhahmon suhtautuminen on kuitenkin toinen: ”Iltaa kohti väsymys nujertaa järjen, ja kallion välinpitämättömät silmät kovenevat. Pälyilen niitä mutta en uskalla katsoa suoraan. Louhimon rosoinen seinä on ikuisuuden peili, jonka edessä olemme säälettäviä kuolevaisia.” (K 104.) Tulkitsen kohdasta Albertin epävarmuutta siitä, voiko luontoa lopulta nujertaa. Kohta osoittaa hierarkian tasapainottomuuden. Kumpikaan ei lopulta ole toisen yläpuolella, ja valta-asema vaihtelee.

Ihmisen vallankäyttöä kerronnassa edustaa edistynyt voima, kun käytössä on tulen ja kylmän veden sijasta jotain vielä voimakkaampaa, nimittäin ruutia, joka ”halkaisee kiven kuin kiven” (K 244), kuten Albert tarinassa miettii. Kiven valta taas on yhteydessä pelkoon, jota se ihmisissä herättää: ”Silmäkivien suojaksi on levitetty purjekangasta, mutta sana kiirii. Varsinkin pienemmät lapset käyvät kurkistelemassa peitteen alle ja hymisevät pelosta.” (K 245.) Kivessä näkyvät ”silmät” tekevät elottomasta ei-inhimillisestä enemmän toimijan sekä ihmisenkaltaisen, mikä saa ihmiset pelkäämään sitä.

Ihmisen ja kiven vastakkainasettelu kulminoituu hetkissä, joissa kivi on ihmiselle este. Kamppailu ihmisen ja kiven välillä tulee ilmi kohdassa, jossa Albert ja Jeremias tekevät uutta tietä lähikylään:

Katsellemme kiveä, joka on ollut sijallaan aina mutta muuttunut äkkiä esteeksi. – –
Vääntö väännöltä järkäle kääntää kylkeään, vierähtää sitten nurin ja paljastaa
valkoisen alapintansa, josta aurinko leiskahtaa suoraan silmiimme.

– Sepä vimmastui, Jeremias ähkäisee. (K 519–520.)

Ihmishenkilöhahmot voittavat kiven ja siirtävät sen pois tieltään. Kamppailu ilmentää sellaista hierarkiaa, jossa ihminen on ei-inhimillisen yläpuolella. Samanlainen käsitys esiintyy useissa kohdissa, kun kivistä puhutaan ”vain” kivenä: ”Kivi tuijottaa näköhermoon asti. – – Oli kyseessä keräilypostimerkki tai outo kivilaji, sitä himoitaan aikakaudesta riippumatta. – – Mitä väliä sillä on. Se on kiveä.” (K 355–356.) Kohdassa kiven erityisyyttä pohditaan, mutta samalla se painetaan alas.

Alaspäin painaminen liittyy siihen, että kivi esitetään tarinassa usein haluttavana välineenä. Se toimii ihmisen kulttuurin mahdollistajana. Tämä tulee ilmi, kun Albert katselee työn tulosta Lobanovin palatsissa:

Hänen poissa ollessaan autan pystyttämään koristepylvään, kiinnitän kaiteita, kiillotan porraskiviä. Se mikä on pirstottu kaivosten uumenissa, sulatettu ja valettu, lohkottu ja hiottu kymmeniä kertoja, kyhäytyy viimeistä yksityiskohtaa myöten uuteen muotoon. – – Kauneudet jököttävät seinillä ja katossa hengettöminä kuin laivojen keulakuvat. Maankuoresta irrotetuissa aineksissa ei syki sydän, kuten ei valaankaan sydän syki enää korseteissa ja vannehameissa, joihin sen luut ja hetulat ommellaan. (K 424.)

Kivi vertautuu kohdassa eläimeen eli valaaseen, jonka osasia käytetään hyväksi. Kohdassa kivistäkin tulee eloton, kun ihminen työstää siitä koristeen. Tämä viittaa siihen, että kivi on alkuperäisessä ympäristössä eli luonnossa elollinen tai ainakin osa sitä. Kiven avulla mahdollistuu korean palatsin rakentaminen, eli ihmisten luoma mahtavuus tapahtuu kivien kustannuksella. Vekan aikatasossa konkretisoituu myös kivien rahallinen hyöty, kun pallograniitin louhiminen pyritään aloittamaan uudestaan vuosisatojen jälkeen: ”Isä rupesi pari vuotta sitten miettimään, että se voisi mennä koristekivenä kaupaksi nykyäänkin” (K 138). Kivet ovat ihmisille keino tehdä rahaa, eikä niitä nähdä kivenä itsenään.

Lisäksi kivet auttavat ihmisiä elämään. Se tulee ilmi esimerkiksi takkakivissä, joita muun muassa Albert kummastelee. Albert on tarinassa alusta alkaen hahmo, joka kiinnittää kiviin huomiota. Hän katselee niitä esimerkiksi, kun hänen murtunutta jalkaansa hoidetaan vankiaitassa, Maarian ja Katinkan mökin seinänaapurissa. He jakavat yhteisen kiukaan, jota Katinka lämmittää. Kivet riittävät lämmittämään vankejakin, vaikka tulisija on Maarian mökin puolella. Takkakivet osoittavat niiden oleellisuuden ihmiselämän mahdollistamisessa.

Kiviaineksen kyky auttaa ihmisiä asettaa sen toisaalta myös ihmisen yläpuolelle. Samoin tekee ihmisen ja kiven eliniän vertaaminen. Veka miettii kiven ikuisuutta kuvitelmissaan:

Kuvittelen vuoren tilalle kuoppaa, mutta kallio seisoo paikallaan. Sen yli ovat vyöryneet kilometrejä paksut mannerjäätiköt, muinaiset mainingit ja lähes kahden miljardin vuoden tuulet, sateet ja pakkaset. Se ei murru pelkistä mielikuvista. (K 390.)

Kivi on kestänyt ja kestää läpi vuosisatojen eikä vahingoitu pienestä. Ihmisen elinikä on murto-osa siitä, kauan kivi saa olla paikallaan, jos siihen ei kosketa.

Edellä mainitut kohdat luovat kuvan vahvasti vastakkain olevasta jaottelusta ihmisen ja ei-inhimillisen välillä. Kerronta kuitenkin rikkoo tätä esimerkiksi, kun Katinka kerää kiviä Lobanovin palatsiin. Silloin kivet auttavat Katinkaa ja Albertia pois vankeudesta. Myös kivien tarjoama lämpö auttaa ihmisiä sekä fyysisesti että henkisesti. Vekan aikatasossa toistuu nimittäin kiven heijastama lämpö ja sen antama turva: ”Lasken käteni sen pinnalle. Iholle siirtyy lämpöä, vaikka aurinko on yhä pilvien takana.” (K 285.) Kiven välittämä lämpö on merkki väreilevästä materiaasta ja yhteismuotoutumisesta, jossa aurinko, kivi ja ihmiset toimivat yhdessä ja vaikuttavat toisiinsa. Veka vertaa kiven välittämää lämpöä elolliseen, sillä myöhemmin hän kuvailee kallion tuntuvan hänen poskeaan vasten lämpimältä ”kuin iho” (K 304).

Veka saa kivistä turvaa ja Katinka apua, mikä osoittaa, ettei kivien ja ihmisten välillä ole yksioikoista vastakkainasettelua ja riitaa. Asetelma todistaa yhteismuotoutumista ja ajatusta toimijaverkosta. Karkulehto (2025, 365–366) kirjoittaa Kytömäen romaanien inhimillisten henkilöhahmojen ohittavan ihmisyyden ylivallan ja hierarkian. Tulkitsen siis, ettei kerronta vastakkainasettelulla pyri korostamaan ihmisen valtaa kiveen, vaan vastavuoroisuus on keino osoittaa toimijoiden samanaikaisuus, verkosto ja yhteistoiminta.

Materian ja ihmisen yhteistoiminta tulee esiin myös aivan tarinan lopussa, kun Soutajanvuori pelastuu louhimiskohtalolta. Sen määrää muinaisajan koru, joka löytyy kalliolta. Materia siis pelastaa materian. Toisaalta myös ihmisillä on tilanteessa toimijuutta, sillä he tekevät päätöksen kallion suojelemiseksi. Samalla kun kohta kielii yhteismuotoutumisesta, osoittaa se myös materian arvon riippuvuutta ihmiseen: materiaasta tulee säästämisen arvoista, kun siinä on merkkejä ihmiselämästä vuosisatojen takaa.

4 Lopuksi

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen Anni Kytömäen toista romaania *Kivitasku* ja pohdin, miten teoksessa kerrotaan yhdestä sen tärkeästä elementistä, kiviaineksesta.

Hyödynnän materiaalista ekokritiikkiä osoittaakseni, että kivi on tarinassa toimija sekä ihmishenkilöhahmoille vertainen. Tasavertaisuutta ilmentää esimerkiksi Karen Baradin kehittämä yhteismuotoutumisen käsite, jota analyysissäni kuljetan.

Tutkielmani toisessa luvussa pohdin, miten kiven ja ihmisen yhteismuotoutuminen toteutuu ja mikä merkitys kerrotulla materiaalilla tarinassa on. Kivien tarinallistaminen luo tekstissä sille arvon, josta on ihmishenkilöhahmoille tarinassa hyötyä. Lisäksi todistan, ettei kiven inhimillistävää kerrontaa korosta ihmisen roolia, vaan personifikaatio toimii kerronnan keinona rikkoa ihmisen ja ei-inhimillisen rajantekoa. Tulkintaani puoltaa materiaallinen ekokritiikki, jonka mukaan inhimillistävää kerrontaa on ihmisyyden korostamisen sijaan toimijuusvoiman esilletuomista. Personifikaatio tuo siis esiin ei-inhimillisen ja inhimillisen rajan häilyvyyttä sekä tekee kiven toimijuuden näkyväksi.

Kiven toimijuusvoimaan keskityn kolmannessa luvussa. Kiviaineksen saama toimijuus vastustaa toisinaan ihmisen valtaa, mutta tulkintani mukaan kivet ja ihmiset toimivat lopulta yhdessä, limittäin. Siten teos laajentaa toimijuuden käsitettä yli inhimillisen, mikä auttaa katsomaan maailmaa ei-dualistisesta näkökulmasta (ks. Iovino ja Oppermann 2012, 79). Tutkielmani kohteella, *Kivitasku*-romaanilla, on siten siis materiaalisena tekstinä oma voimansa. Se saa lukijansa katsomaan maailmaa ilman erottelua luonnon ja kulttuurin tai ihmisen ja ei-ihmisen välillä.

Romaanin kerronta osoittaa siten kerrotun materian voiman sekä tekstin sisällä että sen ulkopuolella. Se kutsuu miettimään luontoa osana toimijuusverkostoa. Vaikka kerronta rakentaa hierarkiaa erilaisten toimijoiden välillä, toimii se keinona paljastaa luonnon ja kulttuurin välistä erottelua. Samalla hierarkian voi tulkita rikkoutuvaksi, kuten osoitan luvussa kolme. Hierarkian rikkomisella romaani avaa mahdollisuuden maailmaan, jossa materia on ihmiselle vertainen.

Hierarkioita ja kiven oliovaltaa pohtiessani huomasin yhteyden vanhoihin kansanuskomuksiin, joita etenkin Maarian henkilöahmo tarinassa edustaa. Olisikin hedelmällistä tutkia, millainen vaikutus uskomuksilla on ihmisen käyttäytymiseen ei-inhimillistä kohtaan. Tulkintani perusteella se olisi ainakin osin luonto–kulttuuri-erottelua

rikkovaa. Siten teoksesta voisi paljastua kiven kuvauksen lisäksi toisenlainen ulottuvuus, joka pyrkii katsomaan ei-inhimillistä ja inhimillistä yhtenä verkostona ilman hierarkiaa.

Lähteet

K = Kytömäki, Anni 2017: *Kivitasku*. Helsinki: Gummerus.

Abram, David 2010: *Becoming animal: an earthly cosmology*. New York: Pantheon Books.

Barad, Karen 2007: *Meeting the Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham and London: Duke University Press.

Bennett, Jane 2004/2020: *Materian väre. Olioiden poliittinen ekologia*. Suom. Tapani Kilpinen. Tampere: niin & näin.

Guthrie, Stewart Elliott 1993: *Faces in the Clouds. A New Theory of Religion*. New York: Oxford University Press.

Iovino, Serenella 2014: Bodies of Naples. Stories, Matter, and the Landscapes of Porosity. Teoksessa *Material Ecocriticism*. Toim. Serenella Iovino & Serpil Oppermann. Bloomington: Indiana University Press, 128–142.

Iovino, Serenella & Oppermann Serpil 2012: Material Ecocriticism: Materiality, Agency, and Models of Narrativity. *Ecozon@* 3:1, 75–91.

Iovino, Serenella & Oppermann Serpil 2014: Introduction. Stories Come to Matter. Teoksessa *Material Ecocriticism*. Toim. Serenella Iovino & Serpil Oppermann. Bloomington: Indiana University Press, 19–39.

Karkulehto, Sanna 2025: Miten kirjoittaa uudelleen ihminen? Romaani kestävyysmurroksen eettis-poliittisena muutosvoimana. Teoksessa *Romaanin tieto. Kirja ja kirjailija tiedon tuottajina*. Toim. Elina Arminen, Ralf Kauranen, Markku Lehtimäki, Hanna-Leena Määttä & Laura Piippo. Helsinki: SKS, 345–374.

Kielitoimiston sanakirja 2025: Inhimillinen.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/inhimillinen> [haettu 24.9.2025].

Lahtinen, Toni 2024: Ekokritiikki. Teoksessa *Lähestymistapoja kirjallisuuteen*. Toim. Hanna Meretoja, Aino Mäkikalli, Anna Helle, Kaisa Ilmonen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 357–365.

Lammi, Marianna 2023: Miten lukea antropomorfismia? *Hybris* 1/2023.

<https://hybrislehti.net/miten-lukea-antropomorfismia> [haettu 22.10.2025].

Latour, Bruno 2009: *Politics of Nature*. Cambridge: Harvard University Press.

Lummaa, Karoliina 2024: Posthumanistinen kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Lähestymistapoja kirjallisuuteen*. Toim. Hanna Meretoja, Aino Mäkikalli, Anna Helle, Kaisa Ilmonen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 366–377.

- Lummaa, Karoliina 2008: Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 50–72.
- Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea 2014: Johdatus: Mitä posthumanismi on? Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 13–32.
- Moore, Bryan L. 2008: *Ecology and Literature. Ecocentric Personification from Antiquity to the Twenty-first Century*. New York: Palgrave Macmillan.
- Raipola, Juha 2015: *Ihmisen rajoilla. Epävarma tulevaisuus ja ei-inhimilliset toimijuudet Leena Krohnin Pereat munduksessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rojola, Lea 2014: Hänen olivat täytetyt linnut. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 131–154.
- Tervonen, Ate & Piippo, Laura & Karkulehto, Sanna 2024: Uusmaterialismi. Teoksessa *Lähestymistapoja kirjallisuuteen*. Toim. Hanna Meretoja, Aino Mäkikalli, Anna Helle, Kaisa Ilmonen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 378–387.
- Vihelmaa, Ella 2021: ”Muut eläimet”: Toislajisia, toisenlajisia, muunlajisia? Teoksessa *Kieli ja eläin. Vuorovaikutusta ja kielioppia monilajisissa yhteisöissä*. Toim. Rea Peltola, Anni Jääskeläinen & Katariina Harjunpää. Helsinki: SKS, 31–37.